

Yhteenveto

Juhana Vartiainen arvioi Juha Siltalan uusimman teoksen *Työelämän huonontumisen lyhyt historia (2004)* syväluotauksessaan ”Turbokapitalismin helvetinnäyt”. Vartiaisen mukaan teos pitää lukea dramaattisena kollaasina kaikkein pahimpia kolhuja kärsineiden työntekijöiden kohtaloista. Toisin kuin useimmissa arvioissa on ajateltu, teoksen kirjoittaja tuskin on edes halunnut esittää edustavaa kokonaiskuvaa työelämän suhteista. Siltalan teos ei ole tutkimus eikä pamfletti vaan jotakin muuta. Vaikka sen antama kuva on tarkoituksellisen yksipuolinen, sitä siivittää 1970-lukulaisen sosiaaliraportin humanistinen henki, joka antaa puheenvuoron muillekin kuin menestyjille.

Historiallisen Aikakauskirjan (4/2004) keskeinen teema on 1800-luvun ja 1900-luvun alun sodat, joita käsitellään arkihistorian ja yksityisen ihmisen näkökulmasta. Maria Lähteenmäki tarkastelee Suomen sodan tapahtumia Torniossa ja Alatorniossa artikkelissaan ”Tautinen sota. Suomen sota paikallisena ilmiönä”.

Oiva Turpeinen osoittaa artikkelissaan ”Suolaa ja diplomatiaa. Suomalaisten kokemuksia Krimin sodasta”, että Suomessa sovellettiin 150 vuotta sitten kysynnän ja tarjonnan tosiasiaa suolakaupassakin. Oolannin sota ei ollut kauhea mutta silti se oli tärkeä virstanpylväs niin Suomelle kuin koko Euroopalle. Ahvenanmaan demilitarisoinnin myötä Pohjolan tilanne vakiintui pitkälle tulevaisuuteen.

Syksyllä 1876 tallirenki Sten Anders Wallin Kiskosta vaihtoi ammattia ja värväytyi sotamieheksi Suomen kaartiin. Vajaan vuoden palvelun jälkeen hän joutui sotaan Balkanille taistelemaan turkkilaisia vastaan. Wallinin julkaisemattomat muistelmat kertovat, miten sopeutuminen kasarmielämään onnistui ja millaisena sota näyttäytyi tavalliselle rivimiehelle. Pirkko Leino-Kaukiainen kertoo artikkelissaan Wallinin tarinan (”Turkin sodan tuntematon sotilas”).

Risto Marjomaa käsittelee sodan psykologiaa (”Psykologien sotaanmarssi. Sotapsykologian synty ensimmäisen maailmansodan aikana”). Ensimmäisen maailmansodan syttyessä sodan psykologia oli useimmille yhä tuntematon käsite. Länsirintaman ennennäkemättömän kauhistuttavat olosuhteet alkoivat kuitenkin pian aiheuttaa sotilaille niin vakavia psyykkisiä oireita, että armeijoiden oli rintaman molemmiin puolin hyväksyttävä psykologien mukaantulo lääkintähuoltoon ja koulutukseen. Samalla sotalaitokset joutuivat luopumaan myös osasta itsenäisyyttään keskeisinä pitämillään alueilla.

Lehden aiheena on myös 1757 käynnistynyt isojako. Vanhemmassa tutkimuksessa lähdettiin siitä, että kysymys oli valtiollisesta reformista, jonka talonpojat pitkin hampain ja pakon edessä hyväksyivät. Uusimman ruotsalaisen tutkimuksen mukaan talonpojat suhtautuivat valtaosaltaan positiivisesti isojakoon. Selitys heidän asennoitumiseensa on toistaiseksi antamatta. Avoimeksi on jäänyt, hyväksyivätkö he isojaon puolesta esitetyt yleiset perustelut vai oliko heidän menettelyynsä jokin toinen motiivi. Heikki Ylikangas etsii talonpoikien myöntyväisyyden syitä perehtymällä yhteen yksityistapaukseen: isojakoon Lapuan kirkonkylässä 1760--70 ("Miksi talonpojat hyväksyivät isojaon?").

Kuinka käy Suomen itsenäisyyden unionissa, jolla on oma raha, oma keskuspankki, oma armeija ja oma perustuslaki, kysyy Risto E. J. Penttilä kolumnissaan "Kohti uutta autonomiaa". Martti Favorin tarkastelee Suomen ja muiden pienten valtioiden Saksojen politiikkaa ("Viattomuuden diplomatiaa – Saksan demokraattisen tasavallan taistelua asemastaan"). Ari Helo ja Jussi Pakkasvirta tarkastelevat Yhdysvaltojen ulkopoliittikan perusteita maan aatehistorian näkökulmasta. Kirjoittajien mukaan ulkopoliittisen moralismin taustana on käsitys, jonka mukaan Yhdysvalloilla on perustuslakinsa kautta erityisasema modernin yksilöoikeusajattelun itseoikeutettuna tulkitsijana ("Yhdysvaltain terrorisminvastaisen sodan aatehistoriallinen perusta").

Simo Muir käsittelee artikkelissaan jiddiškinkielisen kirjallisuuden ja jiddiškirjailijoiden suhdetta Suomeen sekä esittelee Helsingissä asuneen juutalaisen kirjailijan, Mordechai Chosidin ("Fenno-jidica. Suomi ja jiddishinkielinen kirjallisuus").